

**Udhëzues për Pjesëmarrësit
në Censusin Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë në Shqipëri**

Përshtatur në shqip nga Dr. Taulant Bino (Albanian Ornithological Society)

Janar 2021

Citimi: Bino, T. 2020. *Udhëzues për Pjesëmarrësit në Censusin Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë në Shqipëri*. Pp. 27.

Pasqyra e lëndës

1.	Cfarë kuptojmë me shpendë ujorë	4
2.	Përse numërohen shpendët ujorë	4
3.	Cfarë është Censusi Ndërkombëtar i Shpendëve Ujorë	5
4.	Ku numërohen shpendët ujorë?	6
4.1.	Zonat e numërimit të shpendëve ujorë	6
4.2.	Numërimi i zonave komplekse gjatë Censurit Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë	8
4.3.	Zonat parësore të numërimit gjatë Censurit Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë	8
4.4.	Rëndësia e numërimit të rregullt dhe të standartizuar të zonave.....	9
5.	Si të numërojmë shpendët ujorë	9
5.1.	Pajisjet.....	9
5.1.1.	Dylbitë	9
5.1.2.	Teleskopi	10
5.1.3.	Udhëzuesit e përcaktimit të shpendëve	10
5.1.4.	Blloku dhe lapsi	11
5.1.5.	Pajisjet elektronike të regjistrimit.....	11
5.1.6.	Numëruesit mekanik ose elektronik	11
5.1.7.	Hartat dhe GPS-ët	13
5.2.	Përcaktimi i specieve.....	14
5.3.	Teknikat e numërimit.....	15
5.3.1.	Numërimi nga toka ose nga pikat tokësore të avantazhit	15
5.3.2.	Zonat që përmythen apo ngrijnë	17
5.3.3.	Cfarë të regjistrojmë në bllokun e shënimeve	17
5.3.4.	Si të numërojmë në grupe	17
5.3.5.	Numërimi i zonave të vështira	19
5.3.6.	Rëndësia e regjistrimit të numërimeve me vlerën “zero”	19
5.4.	Metoda të veçanta të numërimit.....	20
5.4.1.	Numërimi i fjetoreve.....	20
5.4.2.	Numërime të vecanta të moshës dhe gjinisë.....	21
5.5.	Kur ti kryejmë numërimet gjatë Censurit Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë.....	21

5.6. Avantazhet e numërimit më të shpeshtë	21
6. Mbajtja e të dhënave të terrenit	22
6.1. Ekipet e numërimit dhe roli i numëruesve	22
6.1.1. Ekipet e vecanta të numërimit.....	22
6.1.2. Kush duhet të jetë numërues dhe roli i numëruesve	22
6.1.3. IWC si një proces trainimi i vëzhguesve dhe numëruesve të ardhshëm	22
6.2. Të dhënat e terrenit.....	23
6.3. Formularët e numërimit	23
7. Përfundime	23
Referencat.....	24

1. Cfarë kuptojmë me shpendë ujqorë

Shpendët ujqorë ose shpendët e ujit përcaktohen si “Specie të shpendëve të egër që varen ekologjikisht nga ligatinat”. Ky është përcaktimi i përdorur dhe nga Konventa Ramsar mbi Ligatinat.

Për qëllimet e Censurit Ndërkombëtar të Shpendëve Ujqorë, Wetland International konsideron si shpend të ujit të gjitha speciet e familjeve të mëposhtëme: Gaviidae (Norët), Podicipedidae (Kredharakët), Pelecanidae (Pelikanët) dhe Phalacrocoracidae (Karabullakët), Ardeidae (Cafkat), Ciconiidae (Lejlekët), Threskiornithidae (Kojlikët e zinj dhe Cafkat sqeplugë), Phoenicopteridae (Flamingot), Anatidae (Rosat, Patat dhe Mjellmat), Gruidae (Krillat), Rallidae (Gjelat e ujit, Pulujzat dhe Bajzat), Haematopodidae (Laraskat e detit), Recurvirostridae (Kalorësit dhe Sqepbizat), Burhinidae (Gjelacët symëdhenj), Charadriidae (Vraponjësit), Scolopacidae (Qyrylykët, Gjelëzat, Shapkat dhe Falaropët), Laridae (Pulbardhat dhe Dallëndyshet e detit).

Konventa Ramsar mbi Ligatinat ka zgjeruar qasjen e vet për shpendët ujqorë në mënyrë që të përfshijë dhe familje që tradicionalisht shikohen si shpendë deti si dhe disa specie shpendësh rrëmbenjës dhe harabelorë të lidhur me ligatinat. Gjithashtu, në 2008, Marrëveshja Afrikano-Euroaziatike për Shpendët Ujqorë Shtegtarë (AEWA) ka përfshirë në listën e saj edhe disa shpendë deti shtegtarë. Kështu është e mundur që një sërë shtesash të tjera do të mund të ndodhin në vitet në vijim në familjet dhe speciet e përfshira në Censurin Ndërkombëtar të Shpendëve Ujqorë.

Në Shqipëri, censusi i shpendëve të ujit ka përfshirë në disa zona të Shqipërisë gjatë viteve të fundit jo vetëm shpendët ujqorë sipas Wetlands International por edhe shpend të tjerë të lidhur më ligatinat sikurse:

- Shpendët e detit si **Lajmëtarët e furtunës (*Calonectris diomedea*)**,
- Pulbardhat parazite (***Stercorarias parasiticus***)
- Rrëmbenjësit si disa Shqipe (*Circus sp.*), Shqiponja e detit (*Haliaeetus albicilla*), Shqiponja peshkngënëse (*Pandion haliaetus*), Shqiponja e madhe e rosave (*Clanga clanga*) etj
- Bilbilat e ujit (*Alcedo atthis*)
- Harabelorë si Bilbilthat e kallamishteve (*Acrocephalus sp.*), Bishtatundësit (*Motacilla sp.*), Kolovatësit (*Remis pendulinus*) etj.

2. Përse numërohen shpendët ujqorë

Censuri Ndërkombëtar i Shpendëve Ujqorë, si një nga format e monitorimit të shpendëve, jep informacion thelbësor që mbështet mbrojtjen dhe konservimin e shpendëve ujqorë dhe të habitateve ligatinore ku ata jetojnë. Monitorimi i popullatave ndihmon në zbulimin e kërcënimeve që në fazë të hershme, para se ato të shndërrohen në katastrofa të dukshme për të gjithë, dhe ndihmon në orientimin e politikave dhe masave të mbrotjes se larmisë biologjike dhe natyrës.

Qëllimet e Censurit janë:

- Monitorimi i madhësisë së popullatave të shpendëve ujqorë;
- Përshkrimi i ndryshimeve të madhësisë së popullatave dhe të shpërndarjes së tyre,
- Përcaktimi i Ligatinave me Rëndësi Ndërkombëtare për shpendët ujqorë,
- Dhënia e informacionit për të ndihmuar në mbrojtjen dhe menaxhimin e popullatave të shpendëve të ujit dhe të ligatinave nëpërmjet konventave ndërkombëtare, legjisllacionit vendas dhe mjeteve të tjera.

Shpendët ujqorë janë tregues të mirënjohur të cilësisë së disa tipeve të ligatinave. Një mjet i fuqishëm që shfrytëzon këtë karakteristikë është i ashtuquajtur i kriteri 1%, me anë të cilit cdo zonë që mban rregullisht 1% ose më shumë të një popullate të një shpendi ujqor të caktuar kualifikohet si ligatinë e rëndësisë ndërkombëtare sipas Konventës Ramsar për Ligatinat. Kriteri 1% është miratuar nga Bashkimi Europian për të identifikuar Zonat e Veçanta të Mbrojtjes (SPA) nën Direktivën e Shpendëve. Ky kriter përdoret gjithashtu nga BirdLife International në identifikimin e Zonave të Rëndësishme për Shpendët dhe Biodiversitetin (IBA).

Sot, në kohën kur ngrohja globale pritet të ketë efekte veçanërisht të theksuara në habitatet ligatinore bregdetare përmes rritjes së nivelit të detit, monitorimi i shpendëve të ujit luan një rol të rëndësishëm në monitorimin e efekteve të këtyre ndryshime në miliona shpendë uji që varen nga këto habitate.

3. Cfarë është Censuri Ndërkombëtar i Shpendëve Ujqorë

Censuri Ndërkombëtar i Shpendëve Ujqorë (IWC) është një skemë numërimi që zbatohet në mes të Janarit të cdo viti. Kjo skemë bazohet në numërime të kryera në zona të caktuara dhe shërben për monitorimin e popullatave të shpendëve të ujit. IWC organizohet që prej vitit 1967 nga Wetlands International, dikur Byroja Ndërkombëtare për Kërkimin (shkencor) të Shpendëve Ujqorë dhe Ligatinave (IWRB). Sot censuri vepron në nivel global dhe koordinimi në nivel kontinental kryhet nga zyrat përkatëse të Wetlands International.

Sipas informacionit të vitit 2020, IWC zhvillohet për çdo vit në më shumë se 144 vende, në mbi 25 mijë zona të ndryshme ligatinore. Në census përfshihen mbi 25 mijë numërues, shumica e të cilëve janë vullnetarë. Më shumë se gjysma e numërimeve kryhet në Europë por përfshirja në pjesë të tjera të globit është rritur ndjeshëm që prej 1990.

30 deri në 40 milionë shpendë të ujit numërohen cdo vit në mbarë botën dhe detajet e numërimit dhe zonat ku ndodh numërimi mbahen dhe një bazë të dhënash të IWC. Kështu IWC është kësisoj programi i monitorimit më i gjerë në glob dhe njëkohësisht një nga më afatgjatët.

Në Shqipëri, pjesëmarrja në Censurin Ndërkombëtar të Shpendëve Ujqorë kryhet që prej vitit 1993 dhe që prej asaj kohe është ndërmarrë thuajse cdo vit duke u kthyer në programin më afat-gjatë të monitorimit të faunës së egër në Shqipëri. Në realizimin e Censurit marrin pjesë sot më shumë se 130 persona përfshirë ekspertë nga shoqata të ndryshme, institucione kërkimore, ekspertë të pavarur dhe stafi i Agjencisë Kombëtare të Zonave të Mbrojtura. Të dhënat e përfutuara nga censuri analizohen nga koordinatori kombëtar teknik i IWC dhe i përcillen në formë raporti Agjencisë Komëtare të Zonave të Mbrojtura, Ministrisë së Mjedisit, Wetlands International dhe gjithë institucioneve pjesëmarrës. Po

kështu raporti për censusin është publik, mund të gjendet lehtësisht online dhe mund të përdoret përkundrejt respektimit të së drejtës së autorit.

Bazuar në të dhënat e mbledhura për periudhën 27 vjecare (1993-2020), rezulton se Shqipëria strehon çdo vit një mesatare prej 165 mijë shpendëve të ujit dimërues që përfaqësojnë rreth 95 specie të ndryshme të shpendëve të ujit. Të paktën shtatë zona ligatinore Divjakë-Karavasta, Butrint, Liqenet e Prespës, Liqeni i Shkodrës, Vjosë-Nartë, Liqeni I Ohrit (i Pogradecit) dhe Kune-Vain, përmbushin kriteret për të qenë pjesë e rrjetit Ramsar të Ligtinave me Rëndësi Ndërkombëtare.

4. Ku numërohen shpendët ujorë?

4.1. Zonat e numërimit të shpendëve ujorë

IWC në Shqipëri njohu fillimisht zbatim në ligatinat bregdetare dhe liqenin e Shkodrës (Hagemeyer *et al.* 1993). Me kalimin e viteve ai u shtri dhe në liqenet e Ohrit dhe të Prespës (Kayser *et al.* 1995, Bino *et al.* 1996) sikurse dhe në liqene e rezervuarë të tjerë në brendësi të territorit (Bino 2020). Për liqenet ndërkufitare censusi koordinohet me organizata partnere nga vendet e tjera kufitare. Sot censusi mbulon në Shqipëri më shumë se 30 ligatina të ndryshme (Fig.1 dhe Aneksi 1).

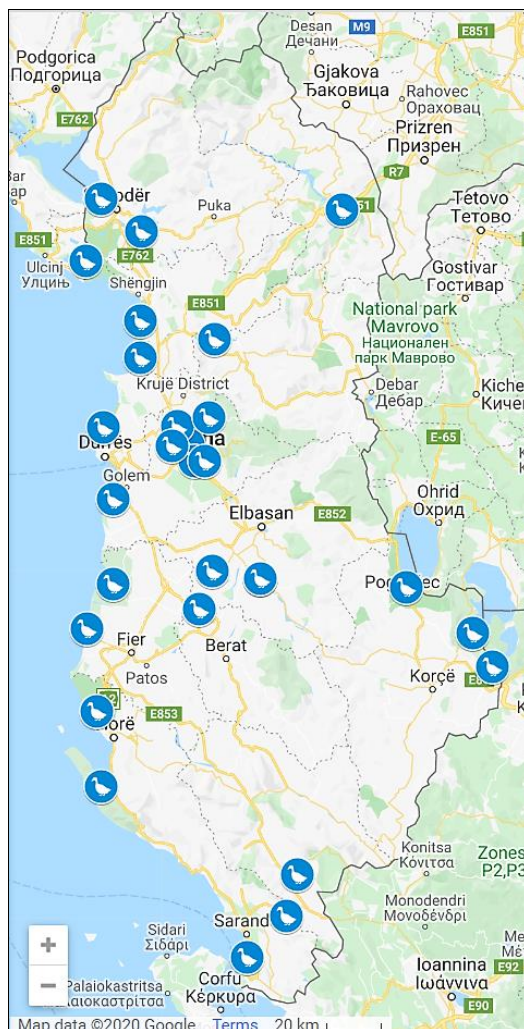

Figura 1. Zonat ligatinore të përfshira në IWC 2020

Per cdo zonë, janë përcaktuar kufijtë e saj në mënyrë dixhitale, pikat e avantazhit për numërim ose pikat e numërimit si dhe sipërfaqet e mbuluara për cdo pikë numërimi. Sipërfaqet e mëdha janë ndarë në njësi numërimi që janë poligone të hedhura në hartë së bashku me pikat përkatëse të numërimit të poligonit (shih 5.1.7 Hartat dhe GPS-ët për më shumë detaje.). Informacioni dixhital mbi kufijtë e zonave dhe nënzonave si dhe pikat përkatëse të numërimit i është shpërndarë institucioneve si dhe drejtuesve të ekipeve të numërimit në mënyrë që të përdoren prej tyre gjatë punës në terren si dhe për efekte raportimi. Personat përgjegjës për numërim janë ornitologë ose njohës të mirë të shpendëve. Rekomandohet që numërimi i nën-zonave të zhvillohet njëkohësisht dhe të koordinohet sa më mirë, sidomos në zonat me nivele të forta shqetësimi ku shpendët lëvizin në përgjigje të shqetësimit.

Kufijtë e monitorimit të zonave dhe nënzonave si dhe pikat e avantazhit prej ku kryhet dhe censusi, janë vendosur që prej fillimeve të censusit në Shqipëri duke u bazuar në gjeografinë e zonës dhe në njohuritë lokale të përdorimit të një zone nga shpendët ujorë. Sikurse kërkon dhe Ëtland International, me vendosjen e kufijve të zonave, normalisht ato nuk duhen ndryshuar më.

4.2. Numërimi i zonave komplekse gjatë Censurit Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë

Për të realizuar më mirë numërimet, sikurse thënë më lartë, shumica e zonave të mëdha ose komplekse ndahen në nën-zona. Cdo nën-zonë është një njësi e veçantë numërimi. Rekomandohet që numërimi i nën-zonave të zhvillohet njëkohësisht dhe të koordinohet sa më mirë, sidomos në zonat me nivele të forta shqetësimi ku shpendët lëvizin në përgjigje të shqetësimit.

Cdo nën-zonë e një zone të Censurit duhet të numërohet sipas mënyrës së përshkruar nën nënkapitullin "5.3.2. Numërimi nga pikat tokësore të avantazhit " në faqen 15-16. Për zonat që mbulohen për herë të parë, identifikimi i rrugës më të mirë të aksesit dhe i pikave dominuese (të avantazhit) të territorit mund të kërkojë një numër vizitash në zonë dhe në kushte të ndryshme të motit dhe orëve të ditës duke qenë se numri i shpendëve të regjistruar gjatë numërimit mund të përmirësohet ndjeshëm nga njohuritë lokale për:

- kushtet më të mira të dritës në pika të ndryshme të avantazhit;
- periudha të shqetësimit maksimal;
- parametra të tjerë lokalë që ndikojnë në efikasitetin e numërimeve.

Numërimi në nënzona është më i lehtë për numëruesit. Nga ana tjetër ajo lejon që menaxhesit të njohin se cilat janë pjesët më të rëndësishme të zonës së numërimit. Gjithashtu, në rast të një kërcënimi të zonës, është thelbësore të dihet se si shpendët ujorë e përdorin zonën dhe sa i rrezikshëm është kërcënimi i shfaqur. Së fundi, nëse ka nevojë për ndryshime të kufijve të zonave kufitare, është relativisht e thjeshtë që zonave të rishikuarara, tu shtohen apo pakësohen nënzonat e numërimit pa dëmtuar informacionin për zonën në tërësi. Të dhënat e ruajtura në nivel zone nuk janë shumë të përpunueshme dhe shpesh të pamundura të ndahen. Ndërsa të dhënat e regjistruara në nivel nënzonash, mund gjithmonë të mblidhen apo të ndahen pa dëmtuar informacionin mbi shpendët ujorë në një zonë.

Vendet me një skemë monitorimi të shpendëve të ujit, sikurse Shqipëria, kanë zakonisht një rrjet të mirë-vendosur të zonave dhe nënzonave, me kufij "tradicionale" të njohur dhe të përdorur nga numëruesit. Është shumë e rëndësishme që këto zona, nënzona dhe kufijtë e tyre të ndryshohen sa më pak të jetë e mundur, në mënyrë që sipërfaqja e mbulimit për një ligatinë të ruhet nga njëri vit në tjetrin.

4.3. Zonat parësore të numërimit gjatë Censurit Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë

Asnjë vend nuk mundet të monitorojë të gjitha zonat në territorin e vet, ndaj për koordinatorët kombëtarë të censurit është e rëndësishme ti japin përparësi disa zonave që duhet të mbulohen rregullisht. Vendimet mbi zonat që do të numërohen mbështeten në rëndësinë relative të zonave. Cdo zonë Ramsar, apo që gëzon njohje ndërkombëtare sikurse Zonat e Rëndësishme për Shpendët, zonat ligatinore kandidate (Emerald) apo pjesë e rrjetit Natura 2000, duhet të kenë përparësinë maksimale gjatë numërimit.

4.4. Rëndësia e numërimit të rregullt dhe të standartizuar të zonave

Një nga qëllimet themelore të IWC është monitorimi i ndryshimeve të numrit të shpendëve të ujit. Ndonëse numërimet nuk mund të mbulojnë çdo individ të një popullate, ato mund të shërbejnë për të vlerësuar në mënyrë sasiore një kampion/mostër të popullatës.

Nëse metodat e numërimit janë të standardizuara, përqindja e popullatës që përfaqëson çdo kampion i numëruar ndryshon pak nga viti në vit. Kështu, edhe pse numërimi i shpendëve të ujit nuk mund të përdoret për të përcaktuar madhësitë absolute të popullatës, është e mundur që ky numërim të lejojë të kuptohet se si ndryshojnë numrat për secilën specie duke përlogaritur tendencat e popullatës. Supozimet themelore për llogaritjen e trendit janë së pari se proporcioni i specieve që llogaritet në një vit të caktuar është përfaqësues i numrit të përgjithshëm të popullatës, dhe së dyti që të njëjtat zona janë numëruar për çdo vit në të njëjtën mënyrë.

Për ti qëndruar besnik numërimit të rregulltë, të standartizuar, në gjendje për të përcaktuar tendencën e saktë të popullatave, duhet që skema e monitorimit të shpendëve ujore të kryhet në të njëjtat zona, për çdo vit dhe në të njëjtën mënyrë.

5. Si të numërojmë shpendët ujorë

Kushdo që mund të identifikojë në mënyrë të besueshme shpendët mund të kontribuojë në aktivitetet e monitorimit të shpendëve ujorë. Numërimi i një zone relativisht të vogël me dy ose tre mijë shpendë të 10 ose 20 specieve është brenda aftësive për çdo kundruës shpendësh me përvojë, por numërimi i zonave të mëdha që mbajnë dhjetëra mijëra shpendë dhe shumë specie kërkon zakonisht më shumë praktikë, përvojë dhe organizim.

5.1. Pajisjet

Pajisjet e nevojshme për numërimin e shpendëve të ujit janë të thjeshta dhe përbëhen nga mjetet optike që mundësojnë përcaktimin dhe numërimin e saktë si dhe instrumentet për të regjistruar numrat e vrojtuar të shpendëve të specieve të ndryshme.

5.1.1. Dylbitë

Dylbi janë thelbësore në census. Tipet e dylbive më të përdorura nga vëzhguesit e shpendëve janë ato 8 x 30, 8 x 40, 10 x 40 dhe 10 x 50. Numri i parë tregon zmadhimin e dylbisë (8 herë ose 10 herë) ndërsa numri i dytë është diametri në milimetra i lentes së objektivit dhe është një parametër që tregon fuqinë e mbledhjes së dritës dhe gjithashtu madhësinë e dylbisë. Zmadhimi mbi 10 herë është rrallëherë optimal sepse dylbitë më të fuqishme janë të vështira në përdorim dhe nuk japin imazh të qëndrueshëm. Një lente nën 30 mm në diametër performon jo mirë në kushtet e dritës së dobët, dhe një lente mbi 50 mm është shumë e rëndë. Dylbitë kanë cmime të ndryshëm që janë shpesh në përputhje dhe me cilësinë e mjetit. Në rast se paratë nuk mungojnë ndjeshëm, ia vlen të shpenzosh për dylbi optike me cilësi të lartë që janë më të qëndrueshme në kohë dhe që nuk dmëtojnë shikimin.

5.1.2. Teleskopi

Përcaktimi dhe numërimi i shpendëve është më i saktë kur përdoret një teleskop me trekëmbësh. Ka shumë zona ku numërimi mund të kryhet pa teleskop sikurse mund të jenë sipërfaqet ujore të vogla dhe lehtësisht të mbërritshme. Por, në zonat e mëdha, ku shpendët shihen shpesh mbi 500 m larg, është e domosdoshme të përdoren teleskopi dhe dylbitë.

Teleskopët mund të kenë lente me zmadhim fiks ose me zmadhim-zvogëlim (zoom) 20 deri në 60 herë ose në 80 herë. Teleskopët me lente fikse mund të kenë lente që zmadhojnë 20, 30 ose 45 herë. Lentet fikse 20-she dhe 30-she kanë një kënd vështrimi të gjerë ndaj dhe shpesh teleskopët me lente fikse janë të parapëlqyer në zona të vogla ose në zona ku shpendët qëndrojnë relativisht afër vrojtuesve.

Lentet me zoom kanë rrallëherë cilësi optike të mira krahasuar me lentet me zmadhim fiks, dhe gjithashtu kanë një fushë më të ngushtë vështrimi. Megjithatë lentet zoom janë fleksibël, dhe shpesh zmadhimi maksimal (shpesh deri në 60 herë) është i volitshëm për specie në largësi apo të atyre të vështira në përcaktim. Gjithashtu këta teleskopë përdoren mirë për lexim të numrave të unazave të shpendëve të unazuar apo të shpendëve me shënja (tags) të tjera.

Po kështu është mëse e nevojshme që teleskopi të kombinohet me një trekëmbësh të mirë, fort të qëndrueshëm, dhe me një kokë teleskopi të cilësisë së mirë që të lidhë sic duhet teleskopin me trekëmbëshin. Është e rëndësishme që rrotullimi i teleskopit gjatë përcaktimit dhe numërimit të tufave të shpendëve të bëhet butësisht dhe këtë e lejon vetëm një kokë me cilësi të mirë.

Sikurse për dylbitë, është e rëndësishme, kur është e mundur, të shpenzohen disa para shtesë për të blerë një teleskop të cilësisë së lartë dhe është harxhim i kotë parash kur një teleskop të mirë e shoqëron me një trekëmbësh apo kokë jo të mirë.

5.1.3. Udhëzuesit e përcaktimit të shpendëve

Shumë prej vrojtuesve shpenzojnë një kohë të gjatë për të përcaktuar shpendët apo për tu mësuar me karakteristikat e specieve që mund të takojnë në terren, e sidomos në muajt e vitet e para të interesit apo punës si kundruar shpendësh apo studiues. Përthithja e këtyre njohurive nga udhëzuesit e përcaktimit të shpendëve është një metodë e mirë për t'ia arritur qëllimit. Sot, guidat apo udhëzuesit e identifikimit të shpendëve gjenden lehtësisht dhe bëjnë pjesë në pajisjet e rëndësishme të punës në terren të numëruesve. Ndonëse shumë shpendë ujqorë janë mjaft të dukshëm, dhe përgjithësisht të lehtë në përcaktim nëse tregohet vëmendja e duhur, ka raste kur vrojtuesit mund të hasin në specie të pazakonta dhe të vështira në përcaktim. Në këto raste, rekomandohet marrja e të dhënave të hollësishme apo vizatimi i tipareve të shpendit të vrojtuar. Të dhënat e mësipërme mund të krahasohen më pas me informacionin e udhëzuesit për përcaktim të species/specieve në mbyllje të vrojtimit të terrenit apo në një çast tjetër të përshtatshëm.

Por marrja e të dhënave përcaktuese të hollësishme kërkon kohë dhe mund të shkaktojë vonesa të papranueshme gjatë numërimit. Ndaj është e udhës që gjatë punës në terren të mbahet gjithmonë me vete një udhëzues që mund të përdoret në rastet e vrojtimit të specieve jo shumë të zakonshme. Mbatja me vete e udhëzuesit është një mënyrë e mirë për të ulur gabimet në përcaktim gjatë numërimit.

Për të ndihmuar në terren mund të përdoren dhe udhëzues elektronikë të përcaktimit. Sot ka disa aplikacione celularësh që ofrojnë guida të përcaktimit që janë të lehta në përdorim. Për më tepër, aplikacionet ofrojnë lehtësi në gjetjen e species nëpërmjet mekanizmit të kërkimit dhe japin mundësinë

e përdorimit të thirrjeve/zërave të shpendëve që janë shpesh shumë përcaktuese në disa specie të veçanta.

5.1.4. Blloku dhe lapsi

Numërimi i shpendëve dhe informacionet e tjera të mbledhura gjatë kundrimit të shpendëve dhe vizitave të numërimit në vendet mund të regjistrohen më së miri në një fletore/blok terreni duke përdorur një laps (gjithmonë mbani të paktën dhe një tjetër për rezervë) në vend të një stilolapsi. Këta të fundit mund të thahen apo bllokohen në çdo kohë si dhe shkrimi me stilolaps në një fletë humbet nëse laget nga uji. Lloji i bllokut të përdorur është çështje e pëlqimit vetjak, por shumica e njerëzve parapëlqejnë të përdorin një bllok të vogël me mbulesë të fortë që futet lehtësisht në xhepin e një xhakete apo veshje dimërore.

Regjistrimi rigoroz dhe metodik është thelbësor, dhe numrat për secilën specie duhet të shënohen me kujdes. Të dhënat duhet të përfshijnë dhe datat e vrojtimit, motin (temperatura e ajrit, shpejtësia e erës, rreshjet, veshjen e qiellit me re etj,) si dhe çfarëdo faktori tjetër me rëndësi për vëzhgimet që kryhen. Mund të bëhen gjithashtu dhe skica dhe përshkrime të shpendëve të papërcaktuar në terren, dhe shënime të mbajtura për një mori të dhënash interesante si çdo shqetësim apo kërcënim për zonën, numrat/kodet e unazave të shpendëve të lexuara në terren, numri i gjuetarëve dhe peshkatarëve që po kryejnë aktivitet në zonë, numrin e kafshëve të tjera ose bimëve me interes, si dhe detajet e kontaktit të kundruesve të tjerë të përfshirë në punën e terrenit. Metodatat e sugjeruara për regjistrimin e shpendëve të numëruar janë të detajuara nën nënkapitullin "5.3. Teknikat e numërimit" në faqet 15-20.

5.1.5. Pajisjet elektronike të regjistrimit

Sot mund të gjenden lehtësisht një numër pajisjesh elektronike shumë të dobishme për regjistrimin e numrave të shpendëve. *Diktofonat e xhepit* mund gjithashtu të përdoren për të regjistruar informacione, por pamundësia për të përmbledhur vrojtimit e bëra mund të përbëjë një mangësi të vërtetë. Lloje të ndryshme të pajisjeve kompjuterike po përdoren gjithashtu gjithnjë e më shumë, dhe zhvillimet në teknologjinë e celularëve dhe të aplikacioneve apo programeve të ndryshëm ofrojnë sot mundësi më të mira për regjistrimin e të dhënave ornitologjike. Avantazhi i programeve kompjuterike është se ata e bëjnë menaxhimin dhe paraqitjen e të dhënave në shumë më pak kohë se sa me marrjen e shënimeve tradicionale. Celularët me GPS të integruar lejojnë gjithashtu një regjistrim më të saktë të vendndodhjes së vëzhgimeve. Por përdorimi i tyre gjatë IWC mund të hasë në probleme lidhur me vështirësinë e hedhjes së të dhënave në terren kur në një nënzonë ka grupe të ngjeshura të shumë specie të shpendëve të ujit dhe ku secila ka abondancë të lartë. Gjithashtu, përdorimi i pajisjeve elektronike përballet me rrezikun e harxhimit dhe rënies së baterisë, mosfunksionimit teknik ose dëmtimit. Kjo mund të tejkalohet pjesërisht duke marrë në terren bateri të jashtme apo rezervë dhe karikues diellorë. Megjithatë, një pjesë e mirë e vëzhguesve ende mendojnë se thjeshtësia dhe besueshmëria e bllokut dhe lapsit i bëjnë ato sot për sot mjetet më të mira për regjistrimin e të dhënave të tyre në terren ndonëse kjo ka të ngjarë të ndryshojë në varësi të përshtatjes së aplikacioneve elektronike me IWC.

5.1.6. Numëruesit mekanik ose elektronik

Këto pajisje (Fig. 2) mund të jenë jashtëzakonisht të dobishme, veçanërisht në zonat me një numër të madh shpendësh.

Cdo klikim i butonit përparon më një njësi numërimin në ekran. Vëzhguesit me përvojë mund të përdorin një, dy ose më shumë numërues mekanikë për të rritur shpejtësinë dhe saktësinë e llogaritjeve të tyre (Shihni "5.3.7 Si të numërojmë në grupe" në [faqen 19](#) për detaje)

Figura 2. Regjistruer elektronik ose mekanik të numrave të shpendëve

Një mundësi tjetër për përdorimin e numëruesve elektronik gjatë numërimeve të dimrit jepet nga aplikacionet e ndryshme tashmë në funksion nga celularët e mençur (Figura 3). Aplikacionet mund të jenë një vecori e brendshme për disa prej tyre ose mund të instalohen lirisht tek celularët e tjerë.

Figure 3. Regjistruesi mekanik i numrave të shpendëve

5.1.7. Hartat dhe GPS-ët

Monitorimi është nga natyra e tij një aktivitet i përsëritur me shpeshtësi, dhe vëzhguesit bëhen shumë të njohur me vendet ku ata numërojnë. Përdorimi i një harte për çdo numërim është kështu rrallëherë e domosdoshme, por gjatë vizitave të para në një zonë, një hartë e detajuar (në letër ose elektronike, në shkallë afro 1: 50,000 ose më pak) është një parakusht thelbësor për njohjen e zonës dhe të përdorimit të saj nga shpendët. Në zonat e mëdha dhe të largëta, një GPS (Global Positioning System) mund të jetë i paçmueshëm për përcaktimin e bazës hapësinore të numërimit, dhe për të siguruar që të njëjtat pika numërimi përdoren gjatë secilës vizite.

Pasi të jetë vendosur një rutinë numërimi, kufiri i zonës së mbuluar nga numërimi, rruga e përshkruar nga numëruesi dhe pikat e avantazhit të përdorura për numërimet duhet të regjistrohen në hartë kopje. Normalisht këto detaje nuk duhet të ndryshojnë ndër vite. Arsyeja kryesore për këtë është të sigurohet nga viti në vit i njëjti mbulim. Edhe kur numëruesit tërhiqen nga numërimi ose kur numërues të rinj fillojnë numërimin e një zone, është e rëndësishme që mbulimi të vijojë si më parë. Kopjet e të gjitha hartave të zonës duhet të mbahen nga koordinatorët lokalë dhe kombëtarë të çdo skeme kombëtare të monitorimit të shpendëve të ujit.

Zona e llogaritur nga secili vëzhgues quhet njësi numërimi dhe mund të përbëhet nga një zonë e vetme e vetë-kufizuar (psh një liqen i vogël), ose pjesë të një zone më të madhe dhe komplekse. Harta duhet të kontrollohet përpara numërimit dhe, nëse është e nevojshme, edhe gjatë numërimit, dhe në vendet komplekse të numëruara nga një ekip, koordinatori i zonës duhet të sigurojë që të gjithë të dinë saktësisht kufirin e njësisë së numërimit për të cilën ata janë përgjegjës.

Informacione plotësuese si vendndodhjet e fjetoreve, zonat e ushqimit, kërcënimet për zonën, ndryshimet e habitatit dhe çdo ndryshim në kufijtë e zonës së numëruar, mund të regjistrohen të gjitha në kopjet e hartës.

Sot orientimi në terren është ndihmuar ndjeshëm nga përdorimi i hartave të shkarkuara në Google Earth. Për këtë qëllim, koordinatori kombëtar ka ofruar harta në formatin “kmz”, sikurse në Figurën 4, që mund të përdoren nga çdo numërues lokal. Këto harta i janë përcjellë koordinatorëve të zonave të ndryshme sikurse edhe institucioneve përgjegjëse.

Figure 4. Poligonet dhe pikat përkatëse të numërimit në Rezervuarin e Thanës.

5.2. Përcaktimi i specieve

Kërkesa e parë e domosdoshme për numërimin e shpendëve të ujit është përcaktimi i saktë i të gjithë shpendëve të ujit të pranishëm në një zonë. Përcaktimi i shpendëve është një aftësi që kërkon kohë për të përvetësuar dhe fillestarët mund të bëjnë më shumë gabime në përcaktimin e specieve më të rralla krahasuar me vëzhguesit më përvojë. Përcaktimi i saktë përfshin një proces të eliminimit, dhe të dish se cilat specie kanë më shumë gjasa të ndodhen në një vend në një sezon të caktuar zvogëlon numrin e specieve që mund të eliminohen nga ky proces shqyrtimi. Mënyra më e mirë për të mësuar është pjesëmarrja në kurset e përcaktimit të shpendëve ose të shpenzohet sa më shumë kohë në terren me vëzhgues me përvojë të cilët dinë se cilat specie priten në një zonë si dhe janë të njohur me tiparet e

secilës specie. Marrja e kujdesshme dhe e bollshme e shënimeve dhe skicimet në terren gjithashtu rrisin aftësitë e vëzhguese të vrojtuesit dhe forcojnë kujtesën e tipareve të terrenit për secilën specie.

Gjatë përcaktimit të shpendëve, duhet të harxhohet kohë duke u këshilluar me udhëzues të ndryshëm në letër ose elektronikë, duke u familjarizuar me tiparet e puplinit, sjelljes dhe cikleve vjetore të secilës specie. Videot, CD-të dhe programet on-line dhe off-line janë gjithashtu të disponueshëm për të ofruar "detyrat shtëpie" shtesë për ata që mësojnë të përcaktojnë shpendët. Por mbani parasysh se nuk ka zëvendësues të vërtetë të përvojës në terren, mundësisht nën drejtimin e një eksperti të mirë të shpendëve.

Problemi që haset më shpesh gjatë IWC është ai i përcaktimit të shpendëve në distancë të largët, në terrene të gjera dhe të sheshta, të parapëlqyera për shumicën e tufave të shpendëve. Kjo ndodh shpesh gjatë numërimeve të dimrit dhe ky është pikërisht çasti kur nevojitet fuqia e vëzhgimit të një teleskopi. Megjithatë në disa zona, një numër i caktuar shpendësh do të mbeten të papërcaktuar sepse ata janë thjesht shumë larg për tu vëzhguar në mënyrën e duhur. Në këtë rast, më e mira do të ishte të përcaktohej gjinia taksonomike ose familja e species. Si psh Calidris sp. apo Anatidae sp. dhe të shenohej në bllok së bashku me numrin përkatës të individëve të vrojtuar.

5.3. Teknikat e numërimit

Cilido kundruës shpendësh me përvojë mund të numërojë shpendët ujqorë, dhe numërimi nga toka i një zone të vogël apo mesatare është një sipërmarrje që mund të kryhet relativisht lehtë. Metodatat e përdorura për të numëruar shpendët ujqorë varen nga shumë faktorë, për shembull:

- speciet që monitorohen;
- madhësia e zonës;
- aksesin në bregun e zonës ligatinore;
- praninë e pikave të avantazhit që lejojnë skanimin e zonës;
- sasia e kohës në dispozicion për të përfunduar numërimin;
- numri i personave të përfshirë;
- pajisjet e pranishme apo të disponueshme.

Elementi më i rëndësishëm i metodologjisë së monitorimit të shpendëve të ujit është standartizimi. Prioriteti kryesor i numëruesve duhet të jetë numërimi i **së njëjtës zonë ose zonave në të njëjtën mënyrë për secilën vizitë vjetore**. Sikurse thënë më lartë kjo mundëson krahasimin e duhur midis zonave dhe viteve të ndryshëm.

5.3.1. Numërimi nga toka ose nga pikat tokësore të avantazhit

Numërimet nga toka janë format më të thjeshta dhe më të zakonshme të numërimit gjatë IWC. Termi i referohet një numërimi të bërë nga toka (në ndryshim nga numërimet me avion ose varkë), zakonisht në këmbë, ndonëse mund të jenë të përfshirë biçikleta, makina ose automjete të tjera. Zona është e mbuluar në mënyrë sistematike, zakonisht duke ndjekur të njëjtin itinerar në secilën vizitë dhe duke ndaluar çdo disa qindra metra larg për të skanuar me dylbi dhe/ose teleskop për të numëruar shpendët.

Numëruesit duhet të kenë parasysh kushtet e dritës apo pozicionin e diellit gjatë zgjedhjes së itinerarit (gjë që bëhet më mirë duke përdorur fillimisht një hartë). Dihet që shpendët shihen dhe përcaktohen

më lehtësisht me dritën pas vrojtuesit. Vrojtmet me diellin përballë numëruesit, fshehin ngjyrat e shpendëve dhe vështirësojnë së tepërmi përcatimin e specieve.

Një tjetër detaj i rëndësishëm është ai i mundësisë së shqetësimit të tufës së shpendëve nga prania e vrojtuesit. Numëruesit duhet të tregohen sa më të kujdesshëm në shmangien e shqetësimit në mënyrë që tufa të mos zhvendoset në një nënzonë apo zonë tjetër ku mund të numërohet dyfish.

Kur shqetësimi mund të ndodhë për arsye të tjera si psh prani të peshkatarëve, gjueti dhe brakonazh, më e mira është të parandalohet burimi i shqetësimit. Kjo mund të arrihet edhe duke diskutuar me komunitetin e përdoruesve të ligatinës për të mos kryer aktivitete me natyrë shqetësuese.

Kur shqetësimi është i pashmangshëm ka disa skenarë që mund të ndodhin dhe për secilin prej tyre ekipi i numërimit duhet të përshtasë metodën e numërimit për të shmangur numërimin e dyfishtë të shpendëve të ujit.

Në rast se tufat e përziera të shpendëve mund të zhvendosen në distanca të vogla, brenda së njëjtës nënzonë numërimi, vrojtuesi tenton të numërojë sa më shpejt, përpara se tufa e shpendëve ujqorë të preket nga shqetësimi. Këtë detyrë e kryejnë zakonisht numëruesit më me përvojë që zakonisht drejtojnë ekipet e numërimit në terren. Kësisoj ulet dhe rreziku i gabimit në mbivlerësimin apo nënvlerësimin e numrit të individëve në një tufë. Kur shqetësimi nuk ndalet dot dhe tufa zhvendoset në distancë të vogël, vrojtuesi ndërpret procesin e numërimit dhe e rifillon atë nga e para në momentin që shqetësimi është anashkaluar.

Kur tufat e shpendëve largohen nga nënzona për tu vendosur në një tjetër nënzonë, numëruesi ndërpret numërimin e tufës, anulon shifrat e dhëna dhe lajmëron ekipin përkatës të nënzonës tjetër për mbërritjen e një tufe nga një drejtim i caktuar.

Kur kjo mundësi nuk ekziston, numëruesi tenton të vlerësojë madhësinë e tufës në ajër dhe raportet e specieve të ndryshme brenda saj. Kur përcaktimi i specieve është i pamundur, numëruesi vlerëson sasinë e individëve në tufë, përcakton gjininë apo familjen ku bëjnë pjesë dhe shënon shifrën përkatëse të individëve të gjinisë apo familjes në fjalë. Si psh 250 individë të *Larus sp.* Më së fundi ai e shton këtë shifër në nënzonën e origjinës së tufës ose e vendos atë në nënzonën ku parasheh se do të ndalojë tufa e larguar nga shqetësimi. Edhe një here, gjatë numërimit është shumë e rëndësishme të shmanget numërimi i dyfishtë.

Vëzhgimi gjatë kushteve ekstreme të motit duhet të shmanget, nëse është e mundur, sepse kushte të tilla zvogëlojnë efikasitetin e numërimit: në rast shiu të dendur, në rast të erës shumë të forte ose nëse ka valë të lartë nxehtësie që krijon avull në sipërfaqet ujore, rekomandohet që numërimi të shtyhet derisa kushtet e motit të jenë më të favorshme. Në zona të caktuara me erë të fortë në orë të caktuara, sikurse era e fortë në Orikum gjatë pasdrekës, shpendët struken në sipërfaqe me bimësi dhe efikasiteti e numërimit bie ndjeshëm. Në kushte të tilla është mirë që itinerari i numërimit të parashikojë këto karakteristika të motit dhe të veprojë duke kryer numërimin në ato orë kur nuk ka erë të fortë. Psh. në Orikum rekomandohet që numërimet të kryhen paradite. Kjo jep mundësi që dhe dielli të jetë pa shpinës së vrojtuesit.

Është e rëndësishme të përdoren pikat më të mira të avantazhit dhe të ndani zonën në sipërfaqe që janë të dukshme nga pikat e zgjedhura të avantazhit, pa mbivendosje të sipërfaqeve të numëruara dhe pa humbur ndonjë sipërfaqe të zonës.

Numërimet bëhen duke skanuar tufat e shpendëve (që zakonisht përmbajnë disa specie) me një teleskop ose me dylbi të përshtatshme, dhe duke numëruar secilën specie një nga një, ose në "blloqe" të një numri më të madh (shiko 5.3.1. Si të numërojmë shpendët ujqorë në faqen 19). Ky skanim paraprak me dylbi jep gjithashtu një ide të mirë për vendndodhjen e shpendëve në zonën e skanuar ose për çdo pikë referimi si bova, varka ose shënues të tjerë që mund të përdoren për të ndarë tufat e mëdha në njësi më të vogla numërimi. Tufat në afërsi të vrojtuesit numërohen më mirë duke përdorur dylbi, dhe ato më të largëtat duke përdorur një teleskop. Tufat duhet të skanohen zakonisht disa herë, dhe shpendët të numërohen sipas specieve të veçanta ose dy specie njëkohësisht. Nëse koha e lejoni, atëherë mund të kryhen skanime të përsëritura për të marrë një vlerësim të qëndrueshëm, d.m.th. për të përmirësuar saktësinë e numërimit. Skanimi në mënyrë të përsëritur ka dhe përparësinë shtesë të rritjes së mundësive për të gjetur specie të vogla, të padukshme ose të rralla që janë të pranishme në numër të vogël. Një numërues mekanik ose elektronik mund të përdoret për të shpejtuar këtë proces dhe për të minimizuar gabimet (shiko 5.1.6. Numëruesit mekanikë ose elektronikë në **faqe 12-13**).

5.3.2. Zonat që përmythen apo ngrijnë

Numërimin në ligatinat e përkohshme në zona të thata, dhe në zona të prirura për ngrirje nuk mund të standardizohet plotësisht sikurse më lartë. Në zona të tilla, është e rëndësishme të regjistrohet shkalla e përmytjes ose ngrirjes, dhe të shënohet nëse kjo ka ndikuar numërimin krahasuar me vitet "normale". Në mënyrë ideale, shkalla e përmytjes ose ngrirjes gjatë cdo viti të numërimit duhet të regjistrohet në harta. Nëse zona është plotësisht e thatë ose plotësisht e ngrirë dhe nuk ka shpend të pranishëm, është shumë e rëndësishme të regjistrohet si "nul", në mënyrë që vlerat e munguara të mos shtohen gabimisht në të dhënat gjatë analizave të trendit të popullatës.

5.3.3. Cfarë të regjistrojmë në bllokun e shënimeve

Pas regjistrimit të emrit të zonës, datës dhe orës së numërimit, dhe informacionit në lidhje me motin, habitatin dhe kushtet e dallgëzimit, secila specie duhet të ketë në bllokun e shënimeve rreshtin e vet për cdo pikë numërimi, dhe numërimet të futen siç janë bërë, me secilin nën-total të ndarë nga paraardhësi i tij me një presje, një pikë të plotë ose një shenjë +, p.sh. : Bajza (*Fulica atra*) 104, 11, 29, 6, 1, 5, 36 = 192.

Numërimet përmbliidhen në fund të vizitës për të dhënë një total të përgjithshëm për secilën specie për ditën e numërimit. Shumë vëzhgues kursejnë kohë dhe vend në bllokun e shënimeve duke përdorur kode me dy ose tre gërma për speciet (për shembull *Fulica atra* – FUA), dhe marrin me vete një asistent të aftë (mundësisht të afërm) për të mbajtur të dhënat.

5.3.4. Si të numërojmë në grupe

Numëruesit me përvojë mund të vlerësojnë me saktësi grupe prej 10, 20, 50, 100 apo më shumë shpendë thajse njëherësh (Fig. 5), dhe të skanojnë tufat duke numëruar në këto "grupe". Grupet prej 100 apo më shumë shpendë përdoren zakonisht vetëm për shpendët në fluturim ku dhe koha e numërimit është shumë e kufizuar.

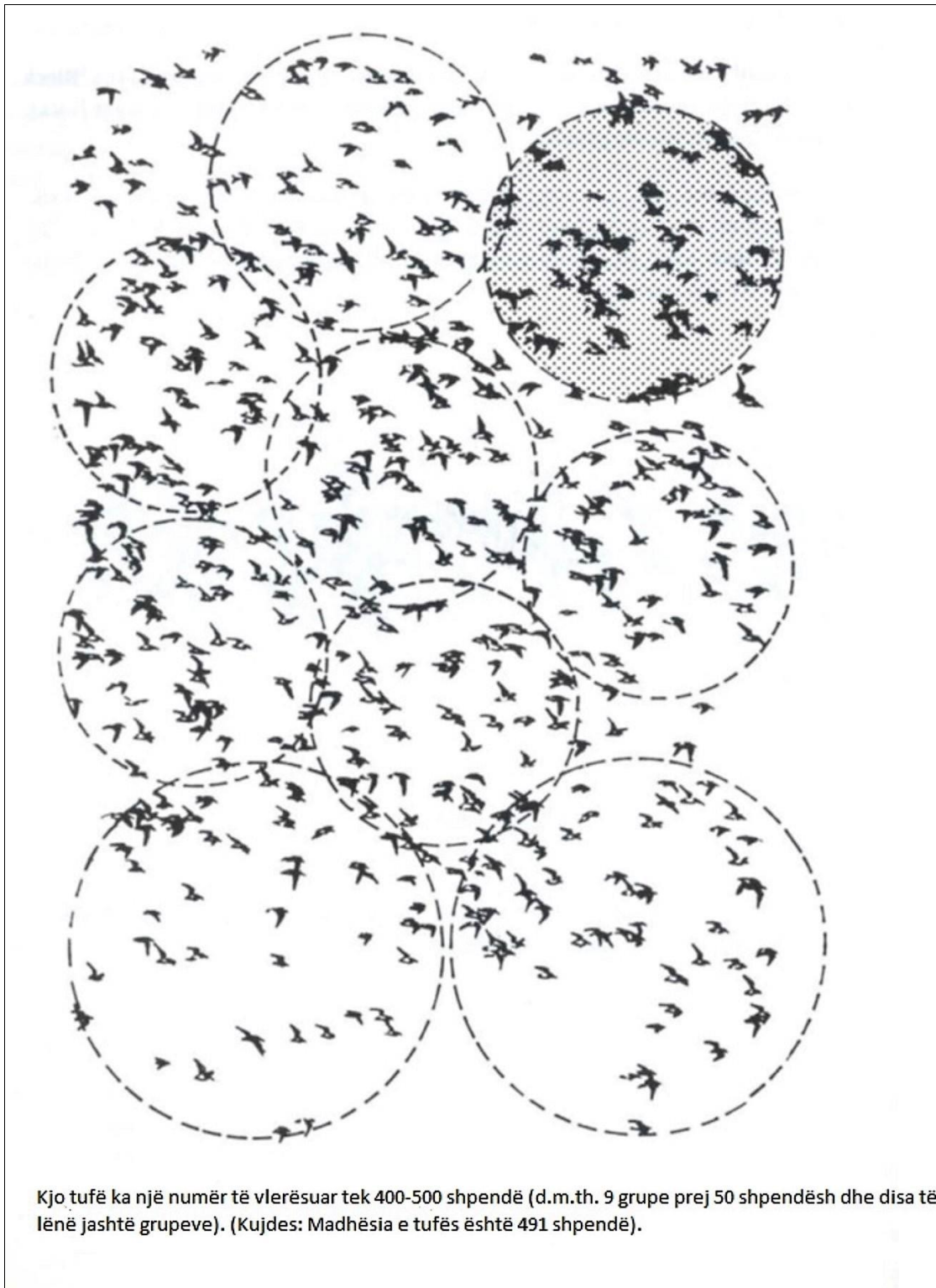

Figura 5. Numërimi në grupe

Zakonisht parapëlqehet që vlerësimet të kryhen për grupe të vogla (10 është ndoshta grupimi më i përdorur). Numëruesit mekanik mund të kursejnë kohë dhe të rrisin saktësinë e numërimit (shih 5.1.6. Numëruesit mekanik ose elektronik në **faqe 12-13**). Numëruesi mekanik ose elektronik mund të

përdoret për të numëruar një nga një, ose, çdo klikim i butonit në numëruesin mekanik mund të përdoret për të përfaqësuar një "grup" shpendësh.

Grupi i parë mund të numërohet një nga një, dhe imazhi në mendje i këtij grupi përdoret më pas për të vlerësuar në tufë numrin e grupeve që përmban të njëjtin numër shpendësh. Disa vëzhgues me përvojë përdorin dy numërues mekanik për të numëruar dy specie njëkohësisht, por kjo kërkon praktikë dhe mund të ulë saktësinë e numërimit.

Në sipërfaqet e mëdha rekomandohet të numërohet sikurse në sipërfaqet e vogla, nëse nuk ka mungesë kohe. Sidoqoftë, zakonisht parapëlqehet të numërohet më shpejt se kaq për të parandaluar problemet e shkaktuara nga lëvizja e shpendëve në kundër-përgjigje të shqetësimeve. Një numërues mekanik ose elektronik mund të jetë i dobishëm në këto rrethana.

Është më e lehtë të numërosh shpendët në grupime që ushqehen ose pushojnë në tokë ose ujë. Nëse numërimi i shpendëve në fluturim është i nevojshëm, tufat shpesh numërohen më mirë nga pjesa e prapme e tufës, duke skanuar në drejtim të fluturimit me dylbi ose teleskop. Tufat e mëdha të cojnë në një gabim të natyrshëm; zonat e vogla me pak shpend mund të numërohen me saktësi më të madhe se zonat e mëdha me shumë shpendë.

5.3.5. Numërimi i zonave të vështira

Thuajse të gjitha zonat e mëdha dhe të vështira për numërim sikurse Divjakë-Karavasta, Vjosë-Nartë, Kune-Vain etj., janë ndarë në nënzona numërimi për efekt të IWC. Çdo nënzona është një njësi e veçantë numërimi. Në shumicën e rasteve, numërimi i nënzonave, pjesë e zonave komplekse, kryhet njëkohësisht me dy apo tre ekipe numërimi. Cdo nënzona duhet të numërohet sikurse shpjeguar tek nënkapitulli 5.3.1. Numërimi nga toka ose nga pikat tokësore të avantazhit në faqe 14-16. Për zona të reja pjesë e censurit, mund të duhen disa vizita në zonë deri sa të përcaktohet itinerary më i mirë dhe pikat tokësore të numërimit më të përshtatshme. Gjatë përzgjedhjes së itinerarit duhen mbajtur parasysh kushte të tilla sikurse:

- Pozicioni më i përshtatshëm në raport me driten e diellit (mundësisht gjithmonë në kurriz të vrojtuesit);
- Periudhat kohore me nivelin më të lartë të shqetësimit;
- Parametra të tjerë lokal që ndikojnë në eficientësinë e numërimit.

Për numërimin në zonat komplekse duhen ndjekur rregullat e përshkruar tek 5.3.4. Si të numërojmë në grupe.

5.3.6. Rëndësia e regjistrimit të numërimeve me vlerën "zero"

Pavarësisht se në një zonë të vizituar mund të mos ketë shpendë të pranishëm, për shkak të thatësisë, ngrirjes së ujërave ose shqetësimit, është gjithësesi shumë e rëndësishme që për këtë zonë të raportohet shifra "0". Nëse numëruesi është i sigurtë se zona është e thatë ose e ngrirë, sërish është e rëndësishme që te Koordinatori Kombëtar teknik të raportohet shifra zero edhe për këtë zonë ndonëse pa e vizituar atë. Mosparaqitja e rezultateve zero do të sillte përlllogaritje të gabuar të mesatares për zonën dhe trajtimin jo korrekt të zonës lidhur me analizat e trendit të popullatës së shpendëve të ujit njësisë (programi i analizës së trendit do të supozojë se zona nuk është numëruar dhe do të shtojë vlerat që mungojnë për speciet zakonisht të numëruara në zonë). Nëse një zonë është degraduar fortësisht

dhe numërimi ndalet pikërisht për këtë arsye, është po kështu e rëndësishme që numëruesit të informojnë koordinatorët kombëtarë të programeve të monitorimit të shpendëve ujqorë.

Analizat në nivelin kombëtar ose ndërkombëtar supozojnë se të gjitha speciet e shpendëve ujqorë të pranishëm në secilën zonë janë të numëruara, dhe kur kryejnë llogaritjet për analizën e trendit të popullatës, programet kompjuterike futin një zero për speciet që gjenden në zonë, por që nuk regjistrohen gjatë një numërimi të veçantë të një zone të caktuar. Prandaj është e rëndësishme të bëhet një shënim për çdo specie të shpendëve ujqorë që ishin të pranishëm në zonë por që nuk u numëruan për arsye të caktuara (siç ndodh shpesh në vende të caktuara me pulëbardhat, për të cilat numërimi është opsional). Është më e thjeshtë dhe më e mira nëse të gjitha speciet e shpendëve ujqorë të pranishëm në një vend mund të llogariten në çdo vizitë.

5.4. Metoda të veçanta të numërimit

Metodat e përshkruara më sipër do t'ju mundësojnë numëruesve ndërmarrjen me sukses të numërimeve (ndonjëherë të referuara si "numërime thelbësore") për IWC në rrethanat më "normale". Ndërkaq, ekzistojnë një numër metodash shtesë, më të specializuara, të cilat përdoren shpesh për të plotësuar ose mbështetur këto metoda standarde dhe tre nga këto metoda më të përdorura përshkruhen këtu. Analizat e të dhënave nga Censusi Ndërkombëtar i Shpendëve Ujqorë kanë treguar se numërimet e standartizuara në Janar mund të përdoren për të marrë vlerësime dhe tendenca të duhura të popullatës për shumicën e mjellmave, patave dhe rosave (Anatidae), Bajzave *Fulica atra* dhe shumë popullata të kredharakëve (Podicipedidae), karabullakëve (Phalacrocoracidae) dhe baltakëve (Haematopodidae, Recurvirostridae, Charadriidae dhe Scolopacidae). Metodat e IWC veprojnë veçanërisht mirë për këto specie, sepse popullatat e tyre shpesh mblidhen në një numër relativisht të vogël të vendeve jashtë sezonit të folezimit.

5.4.1. Numërimi i fjetoreve

Disa specie, për shembull Patat (*Anser spp.* dhe *Branta spp.*), Baltakët (p.sh. Haematopodidae, Recurvirostridae, Charadriidae dhe Scolopacidae), Çafkat (Ardeidae), Pulëbardhat dhe Dallëndyshet e detit (Laridae), formojnë fjetore të mëdha, të përqendruara jashtë sezoni të folezimit. Numërimi i disa fjetoreve, për shembull të Cafkave mund të përfshihet në metodologjinë e IWC të përshkruar më sipër. Megjithatë, numërimi i fjetoreve duhet të jetë pjesë e një skeme të mirëfilltë monitorimi për të siguruar që shpendët në fjetore nuk numërohen dyfish sikurse mund të jetë rasti i numërimit të tyre në vendet e ushqimit.

Numërimi i shpendëve në fjetore ka shumë ngjashmëri me numërimin nga toka (shih faqen 15-17). Një skanim paraprak me dylbi, lokalizon përqendrimet kryesore të shpendëve dhe mund të përdoret për të vlerësuar me shpejtësi numrin e përgjithshëm të shpendëve dhe proporcionet e specieve të ndryshme, në rast se shpendët shqetësohen dhe largohen para se të përfundojë numërimi i hollësishëm. Më pas mund të bëhen numërimet e sakta, specie për specie, duke përdorur mundësisht një teleskop dhe një numërues mekanik. Numërimi i përsëritura janë shumë të dobishme në këto rrethana të vecanta, dhe ndarja e punës midis disa vëzhguesve ndihmon në parandalimin e mbingarkesës për numërim në fjetoret e mëdha. Dendësia e lartë e shpendëve në fjetore mund të shkaktojë vështirësi, veçanërisht me shpendët në pjesën e prapme të tufave që janë veçanërisht të vështira për tu identifikuar e për tu

numëruar veçmas. Një zgjidhje e përdorur shpesh për këtë çështje është numërimi i shpendëve kur mbërrijnë në fjetore ose kur largohen prej saj herët në mëngjes. Kjo kërkon numërim të shpendëve në fluturim gjë që shoqërohet sidoqoftë me vështirësitë e veta. Mund të jetë e vështirë të prodhohen totale të veçanta të specieve për tufa të përbëra nga më shumë se një specie, dhe ndjekja e tufave që lëvizin me shpejtësi mund të jetë problematike. Gjetja e një pozicioni të mirë vëzhgimi, përdorimi i një numri të mjaftueshëm vëzhguesish dhe koha e duhur janë të gjithë faktorë që do të përmirësojnë tërësinë dhe saktësinë e numërimeve të fjetorevë. Zakonisht duhen disa vizita para se të përcaktohet kombinimi optimal i këtyre faktorëve për ndonjë zonë të veçantë.

5.4.2. Numërime të veçanta të moshës dhe gjinisë

Numërimet mund të mbajnë parasysh dhe ndarjen sipas moshës apo gjinisë për speciet ku të rriturit dhe të rinjtë (e papjekur seksualisht) apo meshkujt dhe femra mund të përcaktohen qartësisht. Kjo bëhet zakonisht kur kryhen studime të hollësishme demografike, të cilat aktualisht janë përtej fushëveprimit të IWC. Numërimi i kampioneve sipas moshave të ndryshme apo gjinisë ndodh cdo vit për shumë popullata të patave, rosave dhe mjellmave në Evropë, dhe këto numërime të detajuara rezultojnë në një kuptim shumë të përmirësuar të produktivitetit dhe dinamikës së popullsisë së këtyre popullatave. Gjatë viteve të fundit një numërim i veçantë është kryer për Kryekuqen e mjeme në disa zona kryesore të përhapjes së saj sikurse Liqeni i Shkodrës, Liqeni i Ohrit, Prespës etj.

5.5. Kur ti kryejmë numërimet gjatë Censurit Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë

Censuri i Janarit, i njohur gjerësisht në Hemisferën Veriore si "censuri i mes-dimrit", ka qenë baza e IWC për 40 vitet e para të historisë së saj, dhe një numërim në mes të janarit mbetet kontributi më i rëndësishëm i skemave kombëtare të monitorimit të shpendëve në IWC. Kohët e fundit është vendosur që të zgjerohet fushëveprimi i IWC për të përfshirë numërimet e bëra gjatë periudhave të shtegtimt. Megjithë orientimin, në shumë vende, numërimi i IWC në mes të janarit është i vetmi numërim i ndërmarrë, ndonëse numërimet më të shpeshta janë zakonisht të nevojshme për të monitoruar në mënyrën e duhur shpendët ujorë në nivelin kombëtar, ose për të identifikuar dhe monitoruar rëndësinë e vendeve në nivelin ndërkombëtar. Suksesi në nivelin ndërkombëtar varet nga koordinimi midis shteteve në mënyrë që të prodhojnë informacion sa më të përdorshëm për qëllimet e konservimit të biodiversitetit dhe mbrojtjes së natyrës.

5.6. Avantazhet e numërimit më të shpeshtë

Shumë vende në Evropën Veriore dhe Perëndimore janë në gjendje të ndërmarrin numërime mujore të një numri të madh të zonave. Këto numërime formojnë bazën e një kuptimi të mirë të përdorimit të ligatinave nga shpendët ujorë në të gjitha stinët, dhe ky informacion merret parasysh nga politikat për mbrojtjen shpendëve të ujit dhe të habitateve ligatinore dhe i orienton më mirë këto politika. Ndërtimi i një censuri të përvitshëm dhe të standardizuar për një kampion përfaqësues të ligatinave është një bazë e mirë për skemat kombëtare të monitorimit të shpendëve ujorë.

Kryerja e numërimeve më të shpeshta, veçanërisht në sezonet e shtegtimt të vjeshtës dhe pranverës, duhet të konsiderohet si një hap tjetër i rëndësishëm.

6. Mbajtja e të dhënave të terrenit

Mbajtja e të dhënave të thjeshta dhe efektive dhe që lejojnë regjistrimin e saktë të informacionit të mbledhur është jetike për suksesin e çdo skeme monitorimi të shpendëve ujqorë. Shumë skema kombëtare të monitorimit të shpendëve ujqorë prodhojnë formularë standardë të regjistrimit për përdorim nga numëruesit. Edhe Shqipëria ka prodhuar formularë të tillë të cilët janë të vlefshëm për përdoruesit (shih Aneks 2).

6.1. Ekipet e numërimit dhe roli i numëruesve

6.1.1. Ekipet e vecanta të numërimit

Ekipet e numërimit përbëhen nga një koordinator i zonës së numërimit që organizon censusin në zonën ku është përgjegjës si dhe nënëkëpit e numërimit. Koordinatori lokal është njëkohësisht anëtar i nënëkipeve të numërimit.

Nënëkëpit përbëhen zakonisht nga një numërues dhe një asistent. Numëruesi është personi më me shumë përvojë dhe i aftë jo vetëm në përcaktimin e saktë të shpendëve dhe abondancës specifike të tyre por edhe në shmangien e gabimeve në përcaktim.

Asistenti është gjithashtu një person kyç në punën e nënëkëpit. Asistenti mban shënimet e terrenit dhe komunikon me numëruesin për ta vënë numëruesin në dijeni të pranisë së specieve, lëvizjes së tufave të shpendëve si dhe për të ofruar here pas here opinionin e vet lidhur me përcaktimin e specieve.

6.1.2. Kush duhet të jetë numërues dhe roli i numëruesve

Numëruesit (ata ose ato) duhet të jenë specialistë me përvojë të gjatë në monitorimin e shpendëve që të shmangin gabimet në përcaktimin e specieve si dhe të numërojnë në mënyrë sa më të saktë. Numëruesit udhëheqin punën në terren të ekipit apo nënëkëpit që drejtojnë në ekipet e tyre. Ata duhet të njohin mirë zonën dhe të të gjejnë pa vështirësi aksesin në pikat tokësore të avantazhit. Si drejtues të ekipeve, numëruesit nuk duhet të nënvlerësojnë rreziqet e mundshme në zona të vështira të numërimit, ku mund të ndodhë që të bllokohen për orë të tëra apo të përjetojnë kushte të vështira ekstreme të motit. Në përgjigje të këtyre situatave, numëruesit duhet të dijë të pajisen e të vishen në mënyrën e duhur për të përballuar të papriturat. Numëruesit duhet tu komunikojnë anëtarëve të ekipeve të tyre, rregullat e punës në terren si dhe ti njoftojnë paraprakisht për veshjet e përshtatshme, ushqimin etj.

Gabimet në përcaktim ose numërim, ndonëse të rralla, ndodhin nga viti në vit. Në këto raste koordinatori lokal përpiket të eliminojë gabimet ose i raporton ato tek koordinatori teknik kombëtar i cili jep opinionin e vet në lidhje me gabimin e mundshëm si dhe merr vendimin në diskutim me koordinatoret lokale. Pas këtij procesi të dhënat quhen përfundimtare dhe raportohen publikisht.

6.1.3. IWC si një proces trainimi i vëzhguesve dhe numëruesve të ardhshëm

Puna në terren në kuadër të IWC mund të shërbejë dhe për trainimin e vëzhguesve të rinj dhe numëruesve të ardhshëm por kjo duhet të kryhet pa humbur fokusin në kryerjen e IWC dhe pa shkaktuar vonesa në procesin e numërimit. Thënë kjo, duhet të jetë krejtësisht e qartë së fokusi i IWC është fillimisht përmbushja cilësore e numërimeve dhe më pas trainimi i mundshëm i pjesëmarrësve.

Në rastet, kur kushtet e lejojnë, numëruesit mund ti japin vëzhguesve të rinj dhe numëruesve të ardhshëm disa detyra bazë që ndihmojnë në rritjen e kapaciteteve. Këto duhet të jenë detyra sa më të thjeshta, vështirësia e të cilave rritet me kalimin e kohës.

6.2. Të dhënat e terrenit

Shumica e numëruesve shkruajnë në bllokun e shënimeve vëzhgimet e tyre të terrenit dhe më pas i kopjojnë ato në formularët e regjistrimit kur të kthehen në shtëpi pas numërimit. Është e rëndësishme që kjo të bëhet sa më shpejt që të jetë e mundur pas numërimit, në mënyrë që detajet të mbeten të freskëta në kujtesë.

6.3. Formularët e numërimit

Një formular numërimi (ose "formulari i vizitës") duhet të plotësohet sa herë që vizitohet një zonë/nënzonë, edhe nëse aty nuk gjenden shpendë ujorë. Informacioni më i rëndësishëm i regjistruar në këta formularë është numri i specieve të numëruara (përfshirë edhe ato specie që ka qenë të pranishme por nuk janë numëruar) dhe data e numërimit. Për çdo specie duhet të jepen totalët e numëruar sa më saktësisht. Përdorimi i vlerësimeve (p.sh. 100-200) dhe terma të tjerë të pasaktë duhet të shmangen. Është gjithashtu e rëndësishme që formulari të përfshijë një emër të qartë të zonës dhe kodin e zonës ose në te kundërt kodi të shtohet pas marrjes së formularit të kompletuar të numërimit. Formulari mund të japë gjithashtu informacion në lidhje me kërcënimet ndaj zonës si dhe për faktorët që mund të ndikojnë në efikasitetin e numërimit si moti, përmytja, ngrirja, kushtet e baticës dhe shqetësimet. Formularët e kompletuar duhet tu jepen përgjegjësve të ekipeve të numërimit që grumbullojnë informacionin dhe e paraqesin atë elektronikisht tek koordinatori kombëtar. Kjo do të lejonte përpilimin e shpejtë të bazave të të dhënave të nivelit kombëtar dhe analizimin, interpretimin dhe botimin në kohë të informacionit.

7. Përfundime

Udhëzuesi i mësipërm pasqyron parimet bazë të punës për organizimin dhe kryerjen e Censit Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë (IWC) në Shqipëri. Ai mbështetet në udhëzimet e dhëna nga Wetlands International, si organizatore në nivel botëror e IWC, si dhe në informacione ndihmëse të sjella nga koordinatori teknik kombëtar, mbështetur në përvojën e numërimeve të ndërmarra deri më tani në Shqipëri.

Udhëzuesi paraqitet në versionin e tij të parë. Ky version do të përmirësohet në kohët në vijim me informacione më të përditësuara që mund të ofrojnë detaje të hollësishme të numërimit në zona të caktuara të konsideruara si komplekse apo të vështira për numërim.

Referencat

- Bino, T., Tourenq, C., Kayser, Y., Bussutil, S., Crozier, J., Dore, B.J. & Bego, F. 1996. *Recensement des oiseaux d'eau hivernants en Albanie (14 - 31 janvier 1996)*. Rapport de la Station Biologique de la Tour du Valat, Museum des Sciences de la Nature de Tirana, ASPBM et LIPU. 102pp.
- Bino, T. 1998. *L'avifaune aquatique du système lagunaire méditerranéen de Karavasta (Albanie) et sa conservation*. Thèse de Doctorat, Université de Montpellier II Sciences et Techniques du Languedoc. 216 pp.
- Delany, S. 2005. Guidelines for participants in the International Waterbird Census (IWC). Pp. 15
- Hagemeijer, W.J.M., Schepers, F. & Hallmann, B. 1993. *Wintering waterbirds in the coastal wetlands of Albania, 1993*. WIWO-Report Nr. 49.
- Kayser, Y., Bino, T., Bego, F., Fremuth, W. & Jorgo, G. 1997. *Recensement des oiseaux d'eau hivernants en Albanie (3 - 19 Janvier 1997)*. Rapport de la Station Biologique de la Tour du Valat (France) et Museum des Sciences de la Nature (Tirana; Albanie). 52 pp.
- Kayser, Y., Bino, T. & Gauthier-Clerc, M. 1995. *Recensement des oiseaux d'eau hivernants en Albanie. 17 janvier - 7 février 1995*. Rapport de la Station Biologique de la Tour du Valat. 79pp.

Anneks 1. Ligatinat e përfshira në Censusin Ndërkombëtar të Shpendëve Ujorë në Shqipëri

Nr.	Zonat IWC	Latitudo	Longitudo
1	Divjakë-Karavasta	40.939365°	19.491405°
2	Vjosë-Nartë	40.548963°	19.421093°
3	Butrint	39.787252°	20.026357°
4	Divjakë-Karavasta	40.939365°	19.491405°
5	Vjosë-Nartë	40.548963°	19.421093°
6	Kune-Vain	41.733583°	19.601869°
7	Orikum	40.316414°	19.442488°
8	Shkodër	42.103896°	19.438136°
9	Prespë e Madhe	40.787909°	20.939364°
10	Bunë-Velipojë	41.915354°	19.380937°
11	Pogradec	40.926416°	20.673027°
12	Sektor Rinia-Lalëz	41.413807°	19.449122°
13	Thanë	40.861276°	19.835744°
14	Patok	41.625394°	19.599774°
15	Seman	40.802737°	19.383141°
16	Belsh	40.977342°	19.892719°
17	Shëna-Vlash	40.955171°	20.081968°
18	Fierzë	42.068442°	20.410558°
19	Paskuqan	41.361147°	19.792207°
20	Tapizë	41.419873°	19.749866°
21	Bulo	40.043616°	20.228785°
22	Vau i Dejës	42.005642°	19.604623°
23	Banjë	40.955377°	20.083230°
24	Tiranë	41.310657°	19.817717°
25	Syri i kaltër	39.918546°	20.186049°
26	Karpen	41.193209°	19.489727°
27	Ulëz	41.680349°	19.894302°
28	Farkë	41.312832°	19.859769°
29	Kashar	41.354872°	19.725663°
30	Prespë e Vogël	40.683620°	21.014751°
31	Bovillë	41.444148°	19.872851°

Aneks 2. Formulari i numërimit

CENSUSI NDËRKOMBËTR I SHPENDËVE TË UJIT – SHQIPËRI

FORMULAR NUMËRIMI 2020

EMËRTIMI I ZONËS: _____ RAJONI: _____

QYTETI MË I AFËRT: _____

DATA: _____ ORA E NUMËRIMIT: FILLIMI: _____ AM/PM MBARIMI: _____ AM/PM

HIDHNI TË DHËNAT TUAJA KËTU:

SHIFRAT	PATAT, MJELMAT DHE ROSAT		SHIFRAT	NORËT	
	Pata ballëbardhë	<i>A. albifrons</i>		Nori gushëkuq	<i>G. stellata</i>
	Pata e egër	<i>A. anser</i>		Nori gushëzi	<i>G. arctica</i>
	Pata e vogël laramane	<i>B. ruficollis</i>		Nori polar	<i>G. immer</i>
	Pata të papërcaktuara			Norë të papërcaktuar	
	Mjelma me xhungë	<i>C. olor</i>	SHIFRAT	KREDHARAKËT	
	Mjelma e vogël	<i>C. columbianus</i>		Kredharaku i vogël	<i>T. ruficollis</i>
	Mjelma qafëdrejtë	<i>C. cygnus</i>		Kredharaku me veshë	<i>P. auritus</i>
	Mjelma të papërcaktuara			Kredharaku faqehirtë	<i>P. grisegena</i>
	Laroshja	<i>T. tadorna</i>		Kredharaku i madh	<i>P. cristatus</i>
	Rosa e përhime	<i>M. strepera</i>		Kredharaku gushëzi	<i>P. nigricollis</i>
	Kryekuqe e madhe	<i>M. penelope</i>		Kredharakë të papërcaktuar	
	Kuqlla qafëgjelbër	<i>A. platyrhynchos</i>	SHIFRAT	FLAMINGOT	
	Rosa sqeplugë	<i>S. clypeata</i>		Lejleku krahëkuq	<i>P. roseus</i>
	Rosa bishtgjelë	<i>A. acuta</i>		Flamingo të papërcaktuar	
	Rosa kërre	<i>A. crecca</i>	SHIFRAT	LAJMËTARËT DHE ZGALEMËT	
	Sqepluga	<i>N. rufina</i>		Lajmëtari i madh i furtunës	<i>C. diomedea</i>
	Kryekuqe e mjeme	<i>A. ferina</i>		Lajmëtari i vogël i furtunës	<i>P. yelkouan</i>
	Kryekuqe e vogël	<i>A. nyroca</i>		Lajmëtarë të papërcaktuar	
	Rosa laramane me çafkë	<i>A. fuligula</i>		Zgalemi i vogël	<i>H. pelagicus</i>
	Rosa kredharake	<i>A. marila</i>		Zgalemë të papërcaktuar	
	Pata e detit	<i>S. mollissima</i>	SHIFRAT	PESHKATARËT E THELLËSIVE	
	Rosa e zezë krahëbardhë	<i>M. fusca</i>		Peshkatar i thellësive	<i>M. bassanus</i>
	Rosa e zezë	<i>M. nigra</i>		Peshkatarë të papërcaktuara	
	Rosa e ngricave	<i>C. hyemalis</i>	SHIFRAT	KARABULLAKËT	
	Rosa me katër sy	<i>B. clangula</i>		Karabullaku i madh	<i>P. carbo</i>
	Zhytësi i vogël laraman	<i>M. albellus</i>		Karabullaku me çafkë	<i>G. aristotelis</i>
	Zhytësi i mesëm	<i>M. merganser</i>		Karabullaku i vogël	<i>M. pygmeus</i>
	Zhytësi i mesëm me callmë	<i>M. serrator</i>		Karabullakë të papërcaktuar	
	Rosa kokëbardhë	<i>O. leucocephala</i>	SHIFRAT	PELIKANËT	

	Rosa të papërcaktuara			Pelikani kacurrel	<i>P. crispus</i>
SHIFRAT	ÇAFKAT		SHIFRAT	BALTAKËT	
	Gakthi	<i>B. stellaris</i>		Kojliku i madh	<i>N. arquata</i>
	Gakthi i vogël	<i>I. minutus</i>		Kojlikë të papërcaktuar	
	Çafka e përhime	<i>A. cinerea</i>		Gjelëza e madhe bishtzezë	<i>L. limosa</i>
	Çafkë rrudhi	<i>A. purpurea</i>		Gjelëza e vogël bishtvijëzuar	<i>L. lapponica</i>
	Çafka e bardhë e madhe	<i>A. alba</i>		Gjelëza laramane	<i>A. interpres</i>
	Çafka e vogël e bardhë	<i>E. garzetta</i>		Luftëtari	<i>C. pugnax</i>
	Çafka e lopëve	<i>B. ibis</i>		Gjelëza me tri gishta	<i>C. alba</i>
	Çafka të papërcaktuara			Gjelëza gushëzezë	<i>C. alpina</i>
SHIFRAT	KOJLIKET E ZINJ DHE SQEPLUGAT			Gjelaci i vogël	<i>C. minuta</i>
	Kojliku i zi	<i>P. falcinellus</i>		Shapka e vogël e ujit	<i>L. minimus</i>
	Çafka sqeplugë	<i>P. leucorodia</i>		Shapka e ujit	<i>G. gallinago</i>
SHIFRAT	GJELAT E UJIT, PULËUJËZAT DHE BAJZAT			Shapka	<i>S. rusticola</i>
	Gjeli i ujit	<i>R. aquaticus</i>		Baltakë të papërcaktuar	
	Pulëza e ujit	<i>G. chloropus</i>	SHIFRAT	PULBARDHAT DHE DALLANDYSHET E DETIT	
	Bajza	<i>F. atra</i>		Pulëbardha rozë	<i>C. genei</i>
SHIFRAT	BALTAKËT			Pulëbardha e zakonshme	<i>C. ridibundus</i>
	Sqepbiza	<i>R. avosetta</i>		Pulëbardha e vogël	<i>H. minutus</i>
	Laraska e detit	<i>H. ostralegus</i>		Pulëbardha kokëzezë	<i>I. melanocephalus</i>
	Gjelëza pikaloshe	<i>P. squatarola</i>		Pulëbardha e kepit	<i>I. adouinii</i>
	Gjelaci pikalosh ngjyrë ari	<i>P. apricaria</i>		Pulëbardha e përhime	<i>L. canus</i>
	<i>Pluvialis</i> të papërcaktuar			Pulëbardha e argjendtë	<i>L. argentatus</i>
	Gicvilja	<i>V. vanellus</i>		Pulëbardha këmbëverdhe	<i>L. michahellis</i>
	Vraponjësi gushëbardhë	<i>C. alexandrinus</i>		Pulbardha e Kaspikut	<i>L. cachinnans</i>
	Vraponjësi i madh	<i>C. hiaticula</i>		Pulëbardha e mesme shpinëzezë	<i>L. fuscus</i>
	Vraponjës të papërcaktuar			Pulëbardha shpinëzezë	<i>L. marinus</i>
	Qyrylyku i vogël	<i>A. hypoleucos</i>		Dallëndyshe deti e madhe	<i>H. caspia</i>
	Qyrylyku këmbëpërhimë	<i>T. ochropus</i>		Sterni dimërak	<i>T. sandvicensis</i>
	Qyrylyku i murrmë	<i>T. erythropus</i>			
	Qyrylyku i madh	<i>T. nebularia</i>			
	Qyrylyku sqepbollë	<i>T. stagnatilis</i>			
	Qyrylyku i zallit	<i>T. glareola</i>			
	Qyrylyku këmbëqirizë	<i>T. tetanus</i>			
	Qyrylukë të papërcaktuar				
	Kojliku sqepbollë	<i>N. tenuirostris</i>			

SHPEND TË VARUR NGA LIGATINAT

SHIFRAT	RRËMBENJËSIT		SHIFRAT	RRËMBENJËSIT E NATËS	
	Shqiponja peshkngrënëse	<i>P. haliaetus</i>		Kukuvajka mjekëroshe	<i>T. alba</i>
	Shqiponja e vogël e rosave	<i>C. pomarina</i>		Bufi	<i>B. bubo</i>
	Shqiponja e madhe e rosave	<i>C. clanga</i>		Kukuvajka	<i>A. noctua</i>
	Shqiponja e vogël	<i>H. penatus</i>		Kukuvajka e pyjeve	<i>S. aluco</i>
	Shqiponja e maleve	<i>A. chrysaetos</i>		Bufi veshëgjatë	<i>A. otus</i>
	Shqiponja bishtvizuar	<i>A. fasciata</i>		Bufi veshëshkurtër	<i>A. flammeus</i>
	Unidentified Eagles		SHIFRAT	BILBILAT E UJIT	
	Shqipja e kënetës	<i>C. aeruginosus</i>		Bilbili i ujit	<i>A. atthis</i>
	Shqipja e fushës	<i>C. cyaneus</i>	SHIFRAT	HARABELORËT	
	Gjeraqina këmbëshkurtër	<i>A. brevipes</i>		Dallëndyshe e gurëve	<i>H. rupestris</i>
	Gjeraqina e shkurtës	<i>A. nisus</i>		Kolovatësi	<i>R. pendulinus</i>
	Gjeraqina	<i>A. gentilis</i>		Mëllenja e ujit	<i>C. cinclus</i>
	Gjeraqina të papërcaktuara			Bilbilthi me mustaqe	<i>A. melanopogon</i>
	Shqiponja e detit	<i>H. albicilla</i>		Bishtatundësi i malit	<i>M. cinerea</i>
	Huta me kalca	<i>B. lagopus</i>		Bishtatundësi i bardhë	<i>M. alba</i>
	Huta	<i>B. buteo</i>		Drenja e luadhit	<i>A. pratensis</i>
	Huta bishtbardhë	<i>B. rufinus</i>		Drenja e malit	<i>A. spinoletta</i>
	Huta të papërcaktuara			Cërla e kallamishteve	<i>E. schoeniclus</i>
	Skifteri kthetrazi	<i>F. tinnunculus</i>			
	Skifteri i vogël	<i>F. columbarius</i>			
	Skifteri i drurëve	<i>F. subbuteo</i>			
	Skifteri i Mesdheut	<i>F. biarmicus</i>			
	Skifteri i gjuetisë	<i>F. cherrug</i>			
	Krahëthata	<i>F. peregrinus</i>			
	Skifterë të papërcaktuar				

KOMENTE SHITESË:

INFORMATION MBI VIZITEN: (Vendosni numrin)

Shqetësim i shpendëve gjatë numërimit: Jep nje tregues nëse shqetësimi mund të ketë ndikuar në numërim, p.sh. peshkatrë ose gjuetarë që shkaktojnë shqetësim.

1. Asnjë ndikim; 2. Ndikim i vogël; 3. Ndikim i mesëm; 4. Ndikim i fortë; 5. Shqetësim (I papërcaktuar)

Moti: Jep një tregues të efekteve negative të kushteve të motit (erë, shi, mjegull) në numërimet.

1. Asnjë ndikim; 2. Ndikim i vogël; 3. Ndikim i mesëm; 4. Ndikim i fortë;

Shumë falemnderit për pjesëmarrjen!

Ju lutem dorëzoni format të Koordinatorit Teknik Kombëtar taulant.bino@aos-alb.org dhe përfqësuesi i AKZM fatmirkryeziu@outlook.com deri në fundjavën e parafundit të Janarit të çdo viti!